

A Fenyőfő környéki erdeifenyvesek őshonossága

Galambos István

A Bakonyszentlászló – Fenyőfő közötti homokvidéken díszló erdeifenyves autochton vagy telepített volta hosszú idő óta vitatott problémája a magyar botanikának. Az őshonosság tagadásának egyik legismertebb erdész botanikus képviselője Majer Antal erdész botanikus professzor volt, aki, a kérdést eldöntendő, egy teljes monográfiát szentelt a kérdésnek (Majer 1988). Az érvek és ellenérvek felsorakoztatásával, értékelésével megváltoztatta addigi nézetét, s végkövetkeztetésként a következőket írta: „Az őshonosság kérdésének megoldására, amely négy évtizeden át izgatott, legutóbb többek között a fenyőfői fenyves populációban morfológiai jellegű tú- és toboz változatosságot (Majer 1983) vizsgáltam, törzsanalízist végeztem öreg fákon, cönológiai és ökológiai vizsgálataimat újítottam fel. Végül is ezek erősítettek meg benne, hogy a fenyőfői erdeifenyő igenis őshonos. Ebben a tekintetben azonban *nem szabad erdőtársulásokra, faállományokra gondolnunk, hanem csak faegyedekre. Öreg fák, kisebb facsoportok vészelték át a zivataros évszázadokat. Ezek csemetéit használta fel viszont a gazdálkodó homokfásításra, s kiterjedt állományokat létesített az utódokból.*” (Majer 1988. 260. p.)

Az őshonosság fontos bizonyítéka Fenyőfő község (jelentése: fenyők lábánál, fenyőerdő kezdeténél elterülő község) 13. századi említése Feneufey formában (1237, 1258). Az 1258-ból származó perirat a vinyeiek földjeit nyugatról határoló fenyőerdőt (ad pinetum) említ. Ezek az oklevelek azért fontosak, mert a török időket megelőzően erdőművelésről, főként erdőtelepítésről nem beszélhetünk, csak erdőirtásról. (Az erdőgazdálkodás igényét a bányavidékeken jelentkező fahiány hozta létre az újkor elején: az erdőművelés tudománya a bányamérnöki tudományok segédtudományaként alakult ki – kárpát-medencei viszonylatban – Selmecbányán.)

A kétségek alapját az első katonai felmérés területre vonatkozó térképlapja szolgáltatta, mely szerint Fenyőfő és Bakonyszentlászló között (a két települést összekötő út mentén) nincs erdő, csak kisebb facsoportok. A térképhez kapcsolódó ún. „országleírás” sem utal fenyőerdő jelenlétére, de jelzi, hogy negyedóra járásra három irányban (Ny, K, D) is vastagtörzsű erdő terül el.

Vályi András 1796-ból származó országleírása ugyanakkor azt írja, hogy „a hegyek alatt veres fenyves erdeje is van”. Kitebel 1799. június végén (Iter Baranyense) érinti Bakonyszentlászlót, ahová a helyi fürdőkultúra híre vonzotta. A határban sétálva meglepetten fedezi fel a fenyőerdőt, nem csak néhány fát, hanem egész erdőt lát maga előtt feküdni, mely Berlin és Potsdam

környékének fenyveseire emlékezteti. Az erdő fái nagyméretűek (értsd idősek), újulat viszont – a túllegeltetés következtében – alig van.

A homokkötő erdő legeltetés általi megritkulása sok gondot okozott. Erről 1821-ben Molnár Ferenc cseszneki táblabíró a következőket írta: „Történt, hogy 1812-ik esztendőben tisztelt Királyi Tanácsos Úr az Urodalom Kormányozójának megkérettetvén, a’Határban fentálló fenyves erdőnek egy részét tilalom alá vetette, honnét következett: hogy már azon esztendőben, az apró fenyő plántáknak sokasága lepte légyen el a’föld színét; mellyet látván Lábritz Úr, minekutánna a’ hely színéről meggyőződött: hogy a’fenyvesnek helye hajdanában olyan folyó homok volt; az iszonyatos fenyők ismét önként mutatták, hogy ők a homoktól nem idegenek, tanácskozásunk után oda okoskodott, miképp leghessen eme plántákat a tilosból kiemelni, és a síkra átültetni? A’ mit próbatételünk azonnal kifejtett: mert a föld nélkül lévő egy sem, ellenben a földdel együtt által ültetett plánták többnyire mind megéledtek. Már most Lábritz Istvány Úr nem tsak Nyár, hanem fenyőfákat is ültetgetett...

Folytatta ezen ültetéseket Moyses Pál úr is. De mióta G. Eszterházy Imre Úr Ő Nagysága z Uradalmi Tár gondviseléssel gondjait szaporította, a’ fejez homok tengeren egész erdők termettek. A’ mint hogy 1820-ik esztendőben tavasszal 24 ezer, ősszel 24 ezer – Folyó 1821-ik esztendei tavasszal ismét 30 ezer darab fenyő plánták kiültetődtek;...”

Fenti citátumok visszaigazolják Majer Antal bevezetőben idézett megállapítását.

A homoki erdeifenyves több mint hétszáz fajt magába foglaló flórájában a hegyvidéki és alföldi elemek keverednek. Baksay Leona szerint a *Dianthus arenarius* ssp. *borussicus* itteni előfordulása egymagában nagyobb bizonyíték a *Pinus sylvestris* itteni őshonosságára, mint maga a fenyőfaj. Jellemző fajai közül kiemelhető a *Festuca vaginata*, *Corynephorus canescens*, *Sedum hillebrandtii*, *Scabiosa canescens*, *Peucedanum arenarium*, *Cynoglossum hungaricum*, *Aster linosyris*, *Botrychium lunaria*.

A Fenyőfői ősfenyves, mint a Kárpát-medence belsejének egyetlen őshonos erdeifenyő előfordulása számos kutató témáját képezte. Napjainkban Kevey Balázs – felhasználva növényföldrajzi, vegetációtörténeti, cönológiai ismereteit – is állást foglalt az őshonosság kérdésében. Álláspontja szerint a fenyő –nyír korból származó erdőtársulás fennmaradását edafikus okok és a helyi klíma együtthatása magyarázza, s azt az ukrán és orosz erdőzóna déli részén levő ún. túlevelű erdőssztyep hazánkba szakadt másának tekinti.